

A munka világában eltöltött évek meghosszabbítása rugalmas nyugdíjrendszerekkel: részleges nyugdíjazás

Összefoglaló

Bevezetés

Ez a jelentés azt vizsgálja, hogy a részleges nyugdíjazási rendszerek hogyan járulhatnak hozzá a nyugdíjrendszerek fenntarthatóságához és megfelelőségéhez, ösztönözve az embereket arra, és lehetővé téve számukra, hogy meghosszabbítsák életük aktív szakaszát. Feltérképezi az EU-ban és Norvégiában működő nemzeti és ágazati szintű rendszereket, és megvizsgálja, hogy ezek jellemzői és feltételei mennyiben térnek el egymástól. Egy szakirodalmi áttekintés alapján, amelyet a részleges nyugdíjazási rendszerekkel a Cseh Köztársaságban, Finnországban, Franciaországban, Németországban, Hollandiában, Norvégiában és Svédországban szerzett gyakorlati tapasztalatokat bemutató esettanulmányok egészítenek ki, értékeli a rendszereknek az aktív életszakasz meghosszabbítására gyakorolt hatását.

Szakpolitikai háttér

A reformok sok uniós tagállamban javították a nyugdíjrendszerek fenntarthatóságát. E reformok azonban kihívásokat is hoztak magukkal. A nyugellátások befagyasztása és csökkentése rontotta azok megfelelőségét, a megemelt járulékok pedig nyomás alá helyezték a rendelkezésre álló jövedelmet és a bérkielégítést. Az előrehozott nyugdíj igénybevétele ellen ható intézkedések és a nyugdíjkorhatár emelése csak korlátozottan hat a tényleges nyugdíjba vonulási korra. Sokan nem tudnak a törvényes nyugdíjkorhatár eléréséig dolgozni, vagy nem érznek erre késztetést. Azok az intézkedések, amelyek ösztönzik az embereket és lehetővé teszik számukra, hogy folytassák a munkát, e kihívások kezelése mellett hozzájárulhatnak a nyugdíjrendszerek megfelelőségéhez és fenntarthatóságához. Ezek közé tartozik az egészségvédelem, az egész életen át tartó tanulás, a munkahelyek minőségének javítása és a mobilitás előmozdítása. A munkaidő csökkentése egy másik megközelítés, amelynek révén az emberek hosszabban maradhatnak munkában, mint akkor, ha továbbra is teljes munkaidőben dolgoztak volna. Ez azokat is motiválhatja, akik szívesebben dolgoznának rövidebb munkaidőben. A munkaidő csökkentésének egyik akadálya a jövedelemkiesés. A részleges nyugdíjazási rendszerek úgy szüntetik meg ezt az akadályt, hogy a jövedelemkiesés egy részét részleges nyugdíjjal vagy ellátásokkal pótolják.

Fő megállapítások

Az uniós tagállamok több mint felében és Norvégiában is működnek nemzeti vagy ágazati szintű részleges nyugdíjazási rendszerek. A rendszerek céljai, lefedettsége és kialakítása eltérő. A részleges nyugdíjazás ösztönözheti az embereket és lehetővé teheti számukra, hogy a törvényes nyugdíjkorhatár eléréséig és azon túl is folytassák a munkát. Az uniós polgárok csaknem kétharmada állítja, hogy vonzóbb számára egy részmunkaidős állás és a részleges nyugdíj kombinációja, mint a teljes nyugdíjba vonulás. Olyan rendszert azonban, amely valamennyi résztvevő esetében egyértelműen meghosszabbította volna az aktív életszakaszt, nem azonosítottak. A részleges nyugdíjazás meghatározott csoportok – különösen az egészségügyi problémákkal küzdők, a fogyatékkal élők, a gondozási feladatokat ellátók és a fizikailag vagy szellemileg nagy igénybevételt jelentő munkát végzők – esetében meghosszabbíthatja a munka világában töltött éveket. Összességében azonban a munkaidő részleges nyugdíjazás által megkönnyített csökkentése gyakran ellensúlyozta azt a munkaidő-növekedést, amennyivel egyes résztvevők az aktív életszakasz meghosszabbításából eredően többet dolgoztak.

Szakpolitikai iránymutatások

Azok a politikai döntéshozók, szociális partnerek és nyugdíjrendszerek, amelyek a részleges nyugdíjazás létrehozását vagy reformját mérlegelik az aktív életszakasz meghosszabbításának eszközeként, tanulhatnak a múltbeli tapasztalatokból.

Eredményesség, hatékonyság és méltányosság

- A kihasználtsági arányok keveset mondanak el egy-egy rendszer eredményességéről. A magas kihasználtsági arány azt jelentheti, hogy a rendszer túlságosan vonzó, és a részleges nyugdíjazást igénybe vevők képesek és motiváltak lettek volna arra, hogy teljes munkaidőben tovább dolgozzanak. Az alacsony kihasználtság azonban még nem biztosítja annak, hogy a rendszer megfelelően célzott, annak sikertelenségét is jelezheti.
- A részleges nyugdíjazásnak vonzóbbnak kell lennie az előrehozott teljes nyugdíjazásnál, de továbbra is a teljes munkaidőben végzett munka folytatását kell ösztönözni és támogatni.

- Ha a részleges nyugdíjazás túl korai életkorban kezdődik meg, és a munkaidőt túlságosan lecsökkentik, előfordulhat, hogy túl sok munkaidőt túlságosan hosszú ideig csökkentenek. Ha túl későn kezdődik, és a munkaidőt nem csökkentik kellőképpen, előfordulhat, hogy nem teszi lehetővé az emberek számára, hogy hosszabb időn át dolgozzanak.
- A részleges nyugdíjazást időnként korai kilépési rendszerként használják, ha lehetővé teszi, hogy a munkaidőt az első időszakra koncentrálják, majd ezt szabadságolási időszak kövesse. Ha ez nagyon vonzó, még mindig arra ösztönözheti az embereket, hogy ne lépjenek ki a munkaerő-állományból, amíg jogosulttá nem válnak a nyugdíjra, de ehelyett gyakran lerövidíti az aktív életszakaszt.
- A részleges nyugdíjazás egyes csoportok esetében meghosszabbíthatja a munka világában töltött éveket, mások esetében viszont valószínűsíthetően az aktív életszakasz lerövidítésével jár. A munka törvényes nyugdíjkorhatáron túli folytatásának megkönnyítése növelheti az aktív életszakasz időtartamára gyakorolt pozitív hatást.
- Az alacsonyan fizetett munkavállalóknak gyakrabban van szükségük az aktív életszakasz meghosszabbításához arra, hogy csökkentsék a munkaidejüket, de ezt gyakran nem engedhetik meg maguknak, még akkor sem, ha a kieső bért részben kompenzálják.
- A rendszerek közül többet kedvezőbb társadalmi és gazdasági helyzetben lévő csoportok használtak ki, ami aggályokat vet fel az igazságossággal kapcsolatban, különösen, ha ezek a rendszerek állami finanszírozásúak.
- Igazságtalan lehet, ha a rendszer nem hozzáférhető olyan idősebb emberek számára, akik már egyébként is csökkentett munkaidőben dolgoznak (akik közül sokan nők) vagy azon munkanélküliek vagy inaktívak számára, akik rész munkaidőben kezdenek el dolgozni.
- A munkaadók a nem önkéntes részleges nyugdíjazást felhasználhatják munkaerő-állományuk átszervezésére, de olykor az is előfordult, hogy a részleges nyugdíjazási rendszerek akadályozták meg a munkanélküliséget.
- A rész munkaidő előtt álló jelentős akadályok közé tartoznak azok a nehézségek, amelyekkel az ilyen munkavégzési rendszerek bevezetése járhat a munkaadók számára, valamint hogy a munkavállalók vonakodhatnak attól, hogy rész munkaidőben dolgozzanak, tartva a státuszukra és feladataikra gyakorolt hatástól.
- A munkaidő rugalmas módon történő csökkentése segíthet a munkavállalók és a munkaadók preferenciáinak jobb összeegyeztetésében; a szabadidő elosztható például több hétre vagy hónapra.
- A részleges nyugdíjazás nehezebben megvalósítható azokban az ágazatokban és országokban, amelyekben a rész munkaidős munkavégzés a legkevésbé elterjedt. Ugyanakkor nagy lehetőségeket hordozhat ilyen háttér mellett azért, hogy népszerűsítheti a rész munkaidős lehetőségeket, és olyan munkavállalókat érhet el, akik számára ez különösen fontos eszköz arra, hogy képesek legyenek meghosszabbítani munka világában töltött éveket.
- Az adók és a társadalombiztosítás kölcsönhatásban lehetnek a nyugdíjakkal, és szándékolatlanul ösztönözhetik a részleges nyugdíjazási rendszereket.

A tágabb háttér számbavétele

- Ez a kutatás bizonyította, hogy sokat lehet tanulni a múltbeli tapasztalatokból, de fontos tisztában lenni a változó környezettel. A nyugdíjkorhatárok emelése valószínűleg növelni fogja az emberek olyan intézkedések kihasználása iránti igényét, amelyek lehetővé teszik számukra, hogy a törvényes nyugdíjkorhatár eléréséig folytassák a munkát, a munkaadóknak és a politikai döntéshozóknak pedig még inkább elő kell ezeket segíteniük. Továbbá a rész munkaidős munkavégzés szerte az EU-ban elterjedtebbé válik, ami megkönnyítheti a részleges nyugdíjazás megvalósítását.
- Még ha a részleges nyugdíjazás nem is hosszabbítja meg az aktív életszakaszt, lehetséges, hogy abban az előrehozott nyugdíj alternatívájaként egyeztek meg, amely még jobban lerövidítette volna a munka világában töltött éveket.
- Első pillantásra a gazdaságban ledolgozott teljes munkaidőre gyakorolt hatás lehet a siker legfontosabb mutatója, túllépve a foglalkoztatási rátákon. A részleges nyugdíjazás révén azonban a vállalkozások megőrizhetik az idősebb munkavállalók tudását is, ha csak rész munkaidőben is. A rövidebb munkaidő emellett növelheti a munkavállalók bizonyos csoportjainak a termelékenységét is. Továbbá, amennyiben munkaerőhiány lép fel, és a munkavállalók érdekeltek, könnyebb a rész munkaidőben dolgozó idősebb munkavállalók munkaidejét növelni, mint a már teljesen nyugdíjba vonultakat újra alkalmazni.
- Ez a kutatás az aktív életszakasz meghosszabbítására gyakorolt hatást helyezte az előtérbe, a politikai döntéshozók azonban mérlegelhetik az életminőségre és a társadalomra gyakorolt hatást is: a rugalmasság lehetővé teszi a nyugdíjazási pálya szorosabb összeegyeztetését a munkavállalók preferenciáival, és megkönnyítheti az önkéntes tevékenységeket és a gondozási kötelezettségvállalásokat.

További információ

Az „*Extending working lives through flexible retirement schemes: Partial retirement*” (A munka világában eltöltött évek meghosszabbítása rugalmas nyugdíjrendszerekkel: részleges nyugdíjazás) című jelentés a www.eurofound.europa.eu/publications weboldalon érhető el.

További információért forduljon Hans Dubois kutatóhoz a hdu@eurofound.europa.eu címen.